

Scenska lutka kao motivator u odgoju i obrazovanju

Martinčević, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:141:303140>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-01-29**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Martina Martinčević

SCENSKA LUTKA KAO MOTIVATOR U ODGOJU I OBRAZOVANJU

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2020

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

SCENSKA LUTKA KAO MOTIVATOR U ODGOJU I OBRAZOVANJU
DIPLOMSKI RAD

Predmet: Lutkarske igre

Mentor: red. prof. art. Mira Perić

Student: Martina Martinčević

Matični broj: 0267031638

Modul: A

Osijek, rujan, 2020

SAŽETAK

Lutkarstvo je scenska umjetnost, u mnogočemu slična glumačkom kazalištu, samo što kod lutkarstva postoji posrednik između glumca i publike: lutka. Početci lutkarskog izraza sežu u najstarije civilizacije. Scenska lutka se nalazi u središtu interesa lutkarske umjetnosti. Predstavlja temeljno izražajno sredstvo lutkarstva. Lutke možemo podijeliti u dvije osnovne skupine: lutke marionete i ručne lutke. Lutka predstavlja vrlo važan dio djetetovog života. Pomoću lutke dijete razvija najbolje strane svoje osobnosti. Djecu treba poticati u razvijanju kreativnosti, te upoznavanju i svladavanju korištenja nekih materijala u izradi lutaka, a odgojitelj bi trebao služiti za poticanje i motiviranje u upoznavanju ove umjetnosti te na ukazivanje mnoštva mogućnosti koje pruža lutka.

Ključne riječi: dijete, lutkarstvo, odgojitelj, scenska lutka, vrste lutaka

SUMMARY

Puppetry is a performing art, in many ways similar to acting theater, except that in puppetry there is an intermediary between the actor and the audience: the puppet. The beginnings of puppetry date back to the oldest civilizations. The stage puppet is at the center of the interest of puppetry. It is a fundamental means of expression for puppetry. Puppets can be divided into two basic groups: marionettes and hand puppets. A puppet is a very important part of a child's life. With the help of a puppet, a child develops the best sides of his personality. Children should be encouraged to develop creativity, and to get to know and master the use of some materials in making puppets, and the educator should serve to encourage and motivate to get to know this art, and to point out the many possibilities provided by the puppet.

Key words: child, puppetry, educator, stage puppet, types of puppets

SADRŽAJ

SAŽETAK	I
SUMMARY	II
UVOD.....	1
1. POVIJEST LUTKARSTVA.....	2
1.1. Povijest lutkarstva u Hrvatskoj	3
2. SCENSKA LUTKA	6
2.1. Marioneta	7
2.2. Ručne lutke	8
2.3. Štapne lutke.....	9
2.4. Ostale vrste lutaka	11
3. SCENSKA LUTKA U ODGOJU I OBRAZOVANJU.....	15
3.1. Lutkarski tekst i dramaturgija	16
3.2. Animacija i govor lutke	17
3.3. Scenografija i mizanscena	17
3.4. Glazba u lutkarstvu.....	18
4. VRIJEDNOST DJEČJE IGRE SA SCENSKOM LUTKOM	19
4.1. Emocionalna povezanost djece sa scenskom lutkom	21
4.2. Lutka u poticanju dječje samostalnosti.....	21
4.3. Lutka u poticanju dječje pozitivne slike o sebi	22
5. ULOGA ODGOJITELJA	24
6. OSVRT NA PREDSTAVU: „Vuk i sedam kozlića“	26
7. LUTKARSKI IGROKAZ: „SIRENA, JEŽIĆ I LASTAVICA“	30
ZAKLJUČAK	35
LITERATURA.....	36
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	38

UVOD

Tema ovog diplomskog rada je *Scenska lutka kao motivator u odgoju i obrazovanju*. Izabrala sam ovu temu jer su mi se svidjela predavanja iz kolegija Lutkarske igre. Mi, studenti, bili smo prepušteni mašti te se upustili u lutkarstvo s kakvim se, vjerujem, još nismo susreli. Profesorica je davala sve od sebe kako bi nam prenijela svoje znanje i važnost lutke, lutkarstva te svih popratnih elemenata koji uvelike doprinose tome.

Prema Marijani Županić Benić lutkarstvo je scenska umjetnost, u mnogočemu slična glumačkom kazalištu, samo što kod lutkarstva postoji posrednik između glumca i publike: lutka. Pojam lutka je mnogoznačan i podrazumijeva bilo koju figuru namijenjenu dječjoj igri, lutku igračku, modnu lutku, porculansku i plastičnu lutku, scensku lutku itd. Lutka je temeljno izražajno sredstvo lutkarstva. Lutkarstvo kao umjetnost predstavlja sintezu likovnog, dramskog, književnog, glazbenog i plesnog izraza te samim time nudi pregršt mogućnosti za kreativno izražavanje kod djece i odraslih. Danas se vrlo često susrećemo sa zabudom da je lutkarstvo namijenjeno isključivo djeci što nije točno.

Rad se sastoji od sedam međusobno povezanih poglavlja. Prvo poglavlje nazivam Povijest lutkarstva. U poglavlju ću govoriti o samom lutkarstvu kao umjetnosti i proći ću kroz svjetsku i domaću povijest lutkarstva. Drugo poglavlje sam nazvala Scenska lutka. U njemu govorim o ulozi scenske lutke u lutkarstvu, njenim karakteristikama i vrstama kao što su marionete, štapne lutke i ručne lutke. Dalje u poglavlju opisujem pojedine vrste scenskih lutaka. Treće poglavlje nazivam Scenska lutka u odgoju i obrazovanju. U tom poglavlju objašnjavam kako scenske lutke utječu na razvoj djeteta. Navodim karakteristike i svojstva lutke koja su korisna u razvoju djece. Dalje u poglavlju navodim elemente koji su važni za lutkarstvo. Četvrto poglavlje nazvat ću Vrijednost dječje igre sa scenskom lutkom. U poglavlju ću se baviti važnošću dječje igre te pozitivnom utjecaju scenske lutke u razvoju djeteta. Peto poglavlje nazivam Uloga odgojitelja. U ovom poglavlju prikazujem koje su uloge odgojitelja u vrtiću i kako se ona promijenila. Također, u poglavlju govorim o tome na koje sve načine se odgojitelj može koristiti lutkom. U šestom poglavlju prikazat ću osvrt na lutkarsku predstavu „Vuk i sedam kozlić“, a u sedmom poglavlju nalazi se moj lutkarski igrokaz naziva: „Sirena, ježić i lastavica“.

1. POVIJEST LUTKARSTVA

Lutkarstvo je oblik kazališta ili izvedbe koji uključuje nežive predmete (lutke) koje često sliče ljudima ili životinjama, koje animira i upravlja čovjek (lutkar). Lutkar koristi pokrete šake i ruku kako bi pomoću štapova ili konca upravljao tijelom, glavom, udovima pa čak i ustima i očima lutke.

Lutkarstvo je drevan oblik umjetnosti. Početci lutkarskog izraza sežu u najstarije lutkarske civilizacije. Na Dalekom istoku lutkarstvo je našlo uvjete za nesmetan razvoj te se prošlost kazališta lutaka podudarala sa prošlošću kazališta glumaca. (Pokrivka, 1991)

U Indiji se nalaze prvi tragovi lutaka te se od tamo lutke s jedne strane širile u Kinu, Japanu i Javu, a s druge preko Egipta došle do stare Grčke gdje su već u trećem stoljeću prije nove ere bile popularne. Aristotel, Platon i Herodot u svojim djelima spominju lutke. Iz stare Grčke lutke dolaze do Rima, te se odatle šire po cijeloj Europi. Lutke su u Europu pristigle kao gotov proizvod istočne kulture. Bile su prihvaćene kao zanimljiva i egzotična novost, a ponekad su i konkurirale živom kazalištu. (Pokrivka, 1991)

Unatoč tome što su antičke lutke nastale u hramovima, a srednjovjekovne u crkvama vrlo brzo su izgubile svoja vjerska obilježja te postale narodni junaci. Lutke su se stoljećima smijehom i podsmijehom borile za pravdu i potlačene. Stoljećima su bile na strani naroda te su imale veliku ulogu pri buđenju narodne svijesti, širenju i očuvanju jezika. (Pokrivka, 1991)

Tokom 16. i 17. stoljeća lutkarstvo se sve više razvija u Europi. U to vrijeme lutkarstva postalo je obiteljski zanat i u potpunosti se nalazilo u rukama putujućih lutkara, što ne znači da nije doprijelo do palača kneževa. Krajem 18. stoljeća u Veneciji je svaka palača imala svoje kazalište lutaka. Lutkarstvo u Europi je bilo usmjereno na lutke marionete. Umjetnike kao što su Goethe, Haydn, Hoffman, Smetana privukao je preporod tog lutkarstva te su im posvetili poneko svoje djelo. (Pokrivka, 1991)

Veliku ulogu u preporodu lutkarstva u Europi odigrale su djelatnosti zanesenjaka, talentiranih pojedinaca i grupa. Kao što je i slučaj i kod drugih umjetničkih kategorija na početku su stupali amateri koji su se razvojno nadograđivali. Izmjena repertoara predstavlja prvi preporod lutkarstva. Repertoar je tematski žanrovski proširen, a iz njega se izbacuje sve što bi moglo podsjećati na neprobirljivost narodnih lutkara koji su u svoje improvizacije i tekstove

umetali grubosti i sličnosti. Tehnika lutkarskog scenskog govora također se oplemenjuje, nestaje lutkarski patos. U tom razdoblju lutkarsko kazalište usmjerava djelatnost uglavnom na dječju publiku. No, lutkari su i dalje podržavali načelo da kazalište lutaka treba biti što vjernija minijatura žive scene. (Pokrivka, 1991)

Početak 20. stoljeća dolazi do „novog vala“ u razvoju lutkarstva. Dramaturgija kazališta lutaka se sve više počinje razlikovati od dramaturgije živog kazališta. Lutka prestaje biti kopija nekog lika te postaje njegov simbol. Kazališta lutaka se prestaje koristiti samo za dramu, te postaje scenski ambijent za satiru lutkarsku pantomimu i slično. Također, kazalište lutaka stvara specifični glazbeni stil. Dolazi do pojave vrlo popularne kombinacije lutke i živog glumca. (Pokrivka, 1991)

1.1. Povijest lutkarstva u Hrvatskoj

Početak hrvatskog lutkarstva je bio skroman i na prvi pogled nedovoljno probojan, ono je bilo usklađeno s težnjama europskih nacionalnih glumišnih tijekova. Prema Antoniji Bogner-Šaban igra s lutkama započinje u Zagrebu 1916. godine kao amatersko okupljanje porodičnog tipa obitelji Deželić. Igra se održala na današnjem Britanskom trgu u kući obitelji Deželić, prema tekstu Velimira Deželića *Dugonjam, Vidonja i Trbonja* te skraćene verzije Humperdinckove opere *Ivica i Marica*.

Uz članovi obitelji Deželić okupili su se i drugi entuzijasti lutkari: Marijan Kralj, Miroslav Didek, Ivan Senk. Svojim djelovanjem su potaknuli razmišljanje o osnivanju lutkarskog glumišta u Zagrebu i izdavanju dječje literature. Iz odabira lutkarske tehnike (marioneta), te činjenicom da je Velimir Deželić ml. u to vrijeme bio student u Munchenu, vidimo utjecaj njemačko-austrijske lutkarske tradicije. 1920. godine nakon pronalaženja prostora u Hrvatskom glazbenom zavodu osniva se prvo Marionetsko kazalište u Zagrebu. (Bogner-Šaban, 1986)

Prvi dramski tekst za ovaj teatar je napisao Dragutin Domjanić, *Petrica Kerempuh i spametni osel*. Iste godine je uprizoren i Schnitzierov *Hrabri Kasijan*. U to se vrijeme za lutkarstvo zainteresirao i Vladimir Nazor koji svoju verziju *Crvenkapice* posvećuje prvenstveno lutkarskoj sceni.

U razdoblju od 1928. do 1935. godine lutkarstvo u Zagrebu prolazi kroz krizu. Početkom 1935. pod vodstvom Mladena Širole se ponovno otvara Teatar marioneta, ali zbog financijskih problema prestaje sa djelovanjem 1937. godine.

Situacija je bila slična i u drugim hrvatskim gradovima: Splitu, Osijeku i Sušaku (Rijeka). U svim tim gradovima je 30-ih godina stvoreno lutkarsko kazalište u kojemu je stolovao prepoznatljivi lutak (u Splitu lutak Marinko, u Osijeku Ćiro, a na Sušaku Viktor Car Emin). Dok je lutkarstvo u Zagrebu bilo pod utjecajem njemačko-austrijske lutkarske tradicije, u Splitu, Osijeku i Sušaku je utjecaj čeških lutkara (posebno onih iz Praga) bio od presudne važnosti. (Bogner-Šaban, 1995)

Na području Hrvatske u prvim godinama poslije Drugog svjetskog rata djeluju četiri profesionalna lutkarska kazališta: splitsko *Pionir* (najstarije, stvoreno u završnici rata 1945), zagrebačko *Zemaljsko kazalište lutaka* (1948), osječko *Dječje kazalište Ognjen Prica* (1950), zadarsko *Kazalište lutaka Zadar* (1952), a 1961. godine pridružuje im se i riječko *Kazalište lutka Domino*.

Najstarije profesionalno kazalište u Hrvatskoj je Splitsko kazalište lutaka imena *Pionir*. Ono je zanimljivo zbog toga što je do početka šezdesetih godina izvodilo isključivo marionetske predstave. Krajem šezdesetih se upušta u eksperimentiranje s novim lutkarskim tehnikama (javanka, ginjol, lutka na kratkom štapu).

Prve godine postojanja zagrebačkog *Zemaljskog kazališta lutaka* je obilježio Vojmil Rabadan kao redatelj, pisac i dramaturg. Suradnja redatelja Davora Mladinova i scenografa Berislava Deželića šezdesetih godina obilježavaju Zagrebačko kazalište lutaka. Deželić uvodi nova shvaćanja lutke te time obogaćuje scenu kazališta lutaka. Lutku oslobađa raznih detalja i imitiranja živih bića, te ju svodi na jasne geometrizirane oblike. Istražuje razne materijale i uvodi nove.

Dječje kazalište u Osijeku započinje sa radom 1950. godine no profesionalni status dobiva tek 1958. godine. Repertoar kazališta je za dječji uzrast, a pojavljuje se raznolik program od dramske do baletne produkcije. Predstava *Zeko, zriko i janje* (redatelj Ivan Balog, tekst i glazba Branko Mihaljević) obilježiti će ovo kazalište. Na osječko lutkarstvo je snažan utjecaj je imalo češko i slovačko lutkarstvo. Osječko Dječje kazalište je značajno i po tome što je jedno od osnivača jedinog hrvatskog nacionalnog festivala lutaka SLUK (Susret lutkarskih kazališta Hrvatske).

Kazalište lutaka Zadar počinje sa radom 1952. godine predstavom *Crvenkapica* Vladimira Nazora u režiji Mile Gatara. 1960. godine kazalište dobiva profesionalni status te završava period amaterskog rada. Dolaskom redatelja Luke Paljetka te suradnjom sa scenografom

Brankom Stojkovićem dobivamo jednu od najvažnijih predstava u povijesti hrvatskog lutkarstva *Postojani kositreći vojnik*.

Najmlađe profesionalno lutkarsko kazalište u Hrvatskoj je Kazalište lutaka Rijeka imena *Domino*. Na početku su se pretežno orijentirali na domaće literarno stvaralaštvo, ali su kasnije svoj repertoar obogatili i djelima iz strane literature. Dolaskom Berislava Brajkovića riječko Kazalište lutaka dolazi u prvi plan. Uz njega se vežu najznačajniji uspjesi riječkog Kazališta lutaka, kao što su skidanje paravana i uvođenje iluminiscentnog crnog teatra. Sudionici su bili odjeveni u crno, a lutke su imali pričvršćene na sebi te su ih animirali pokretima svog tijela.

2. SCENSKA LUTKA

Scenska lutka se nalazi u središtu interesa lutkarske umjetnosti. Predstavlja temeljno izražajno sredstvo lutkarstva. U suvremenom kazalištu scenska lutka je likovna tvorevina te ima neke srodnosti sa skulpturom i slikom, ali razlikuje se od njih zbog mogućnosti pokreta i dramskog izraza kroz kretnju. Pri stvaranju likovni umjetnik zamišlja lutku u nekoj dramskoj funkciji, a ona je u svom nastanku podvrgnuta zakonima koji vladaju u ovom području scenske umjetnosti. Likovna kvaliteta scenske lutke nije samo estetska vrijednost, ovisi i funkcionalnost umjetničke poruke lutkarske igre. Likovni izraz scenske lutke je pojednostavljen, sažet, stiliziran i nije vjerna kopija živog lika. (Pokrivka, 1991)

Treba izbjegavati pretjeranu karikaturu i ružnu deformaciju likova pošto to ometa uspostavljanje emotivnog kontakta djeteta s lutkom te se dijete ne može identificirati sa takvom lutkom.

Od najstarijih vremena scenske lutke se pojavljuju u različitim oblicima. Svaka vrsta lutke pojedinačno ima povijesni pregled svoga razvoja. Lutke možemo podijeliti u dvije osnovne skupine, a to su:

1. Lutke marionete
2. Ručne lutke

No, osim te dvije osnovne skupine postoje još i:

- Štapne lutke,
- Gigantske lutke,
- Lutke sjene,
- Lutke trikovi (lutke za crni teatar) itd.

Također, lutke možemo podijeliti i prema poziciji s koje se animiraju. Tako lutke dijelimo na one koje se animiraju:

- Odozdo (ručne lutke, štapne lutke)
- Odozgo (marionete).

2.1. Marioneta

Marionete su lutke koje pokreću konci ili lutke na koncima, a zbog posebnosti izrade i animacije predstavljaju najzahtjevniju odnosno najsloženiju lutkarsku formu. Prve oblike marioneta susrećemo već kod Grka, Rimljana i Egipćana odakle su došle sa Dalekog istoka. U početku su to bile vrlo jednostavne lutke s minimalnim pokretima.

„Animirane su sa šipkom koja ide od glave, a noge i ruke su dugim vježbanjem na principu inercije postigle pokrete koji su slični hodu. S vremenom su te lutke dobivale konce za animaciju ruku i nogu. Stvoren je tzv. kontrolnik, drveni nosač za koji su privezani konci. U profesionalnom kazalištu marioneta može imati i trideset konaca.“ (Pokrivka, 1991, str. 11)

Lutka marioneta se sastoji od četiri dijela:

- Glava,
- Trup,
- Noge,
- Ruke.

Osnovni materijal za izradu je drvo, a u novije vrijeme marionete se izrađuju i od plastične mase, pluta i žice. Lutka se sastoji od figure pokretnih udova, niti konca i kontrolnog mehanizma. Niti konca su pričvršćene za lutku i za kontrolni mehanizam.

Lutkar pomicanjem konca pomiče željeni dio lutke te lutka na taj način može hodati, skakati, mahati i slično. Marionete od svih lutkarskih vrsta su najbližije čovjeku upravo zbog tolike mogućnosti pokreta.

Nedostatak marioneta bi bio taj što im je izrada vrlo zahtjevna i komplicirana, a animacija vrlo teška pa izvođač ne može izvesti više od jednog lika istovremeno.

Slika 1. Lutka marioneta (preuzeto 10.08.2020. sa <https://patrologija.com/marioneta/>)

2.2. Ručne lutke

Glavni predstavnik ručnih lutki je ginjol lutka. Ovu vrstu lutke lutkar navlači poput rukavice te svojim prstima i rukom upravlja njenim pokretima. Glavu lutke upravlja kažiprstom, a srednjim ili malim prstom, odnosno palcem upravlja ruke lutke. Sagibanjem ruke u ručnom zglobu sagiba se lutka u pojasu. (Pokrivka, 1991)

Ginjol lutka se sastoji od glave i jednostavnog tijela, a obično nema noge. Tijelo lutke čini košuljicu preko koje se najčešće navlači kostim lutke. Ako lutka ima nogu, u tom slučaju se one prebacuju preko paravana prema publici, a ruka ulazi u tijelo sa stražnje strane u predjelu

struka. Noge se po potrebi mogu animirati drugom rukom. Glava ginjol lutke se može praviti od različitih materijala kao što su drvo, papir, triko itd. (Pokrivka, 1991)

„Sudbina ove lutke nastaje i nestaje u trenutku kad navučena na ruku lutkara poput rukavice progovara sebi svojstvenim jezikom, jezikom lutke što ga razumiju svi ljudi, jer osjećaju da će to „biće“ bez identiteta koje započinje svoj život na pozornici u jednom trenutku opravdati svrhu svog postojanja. Progovorit će svojom jednostavnošću i iskrenošću te u tome razotkriti svoje savršenstvo.“ (Županić BeniĆ, 2009, str. 10)

Slika 2. Ginjol lutke (preuzeto 10.08.2020. sa http://ruta-cres.hr/proizvodi-2/igracke/img_2388/)

2.3. Štapne lutke

„Glavni predstavnik lutaka koje se animiraju pomoću štapova je javanka. To je lutka koja potječe s otoka Jave i njezin točan naziv je vajang. Mnogo se upotrebljava u Kini i Japanu te predstavlja jednu od najljepših i najneobičnijih manifestacija azijske kulture.“ (Pokrivka, 1991, str. 12)

Originalna lutka vajang izrađena je od drva, veliki štap prolazi kroz tijelo i pokreće glavu lutke. Ruke imaju zglobove u ramenu, laktu, šakama i kreću se s dva štapa pričvršćena za šake.

Danas se više koriste lutke slične javankama. Štap nosač koji pokreće glavu nije više tako velik i završava u tijelu lutke gdje lutkar stavlja ruku pa cijela lutka bude pokretna. Štapovi za ruke su zamijenjeni žicama. Ruku lutke može zamijeniti komad tankog užeta koji omogućuje stilizirano savijanje lutkine ruke. Kao i kod ginjol lutke tijelo javanke čini košuljica od platna samo što je kod javanke tijelo duže. Ispod košuljice nalazi se ruka lutkara, a preko košuljice navlači se kostim lutke.

Ako pomoću lutke javanke želimo predstaviti neku životinju potreban je individualni mehanizam, pošto su te lutke kompliciranije. No, zajedničko im je da postoji glavni štap nosač koji nosi cijelu lutku.

Slika 3. Štapna lutka (preuzeto 10.08.2020. sa <http://www.orsomago.it/prodotti/gollnest-kiesel/marionetta-jolly-con-bastone/>)

2.4. Ostale vrste lutaka

Gore opisane lutke se po načinu pokretanja svrstavaju u ručne, štapne i lutke na koncima, no postoje i lutke koje su značajne za razvoj lutkarstva, a odstupaju od navedene podjele.

Velike ili gigantske lutke – ove lutke su jedinstvene po svojoj veličini koja ih izdvaja iz prostornog okruženja. Ovisno o veličini može ih pokretati jedan ili više lutkara. Za gledatelje ove lutke su zbog same svoje veličine i načina kretanja dovoljna atrakcija. Najprikladnije su za ulične performanse, karnevalske povorke i slično.

Slika 4. Gigantska lutka (preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.thedailybeast.com/chinese-new-year-2012-year-of-the-dragon-celebrations-photos>)

Lutke sjene – za razliku od ostalih vrsta lutaka ove lutke nikad nisu vidljive kao objekt već samo kao sjena (ne oponaša živo biće, nego sjenu živog bića ili predmeta). Lutke sjene predstavljaju praoblik filma.

Kazalište sjena najviše se razvilo na Dalekom istoku, a ponajviše u Kini. Lutke sjena najčešće su se pravile od kože, pergamenta, papira, a u novije vrijeme i od plastike. Ove su lutke najčešće dvodimenzionalne i djeluju poput pokretnih sličica. Lutka se pokreće između platna i izvora svjetlosti.

Slika 5. Lutke sjene (preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.vecernji.hr/kultura/zkl-i-liberdance-dovode-dvije-predstave-kazalista-sjena-107837>)

Bunraku lutke – japanske lutke jedinstvene po načinu animacije. Dijelovi lutke su glava, tijelo, ruke i noge. Posebnost ovih lutaka je u konstrukciji glave, koja predstavlja jedinstveni mehanizam koji omogućuje pomicanje kapaka, očiju, obrva, usta, ponekad čak i jezika. Konci koji služe za pokretanje pojedinih dijelova glave pričvršćeni su u torzu lutke.

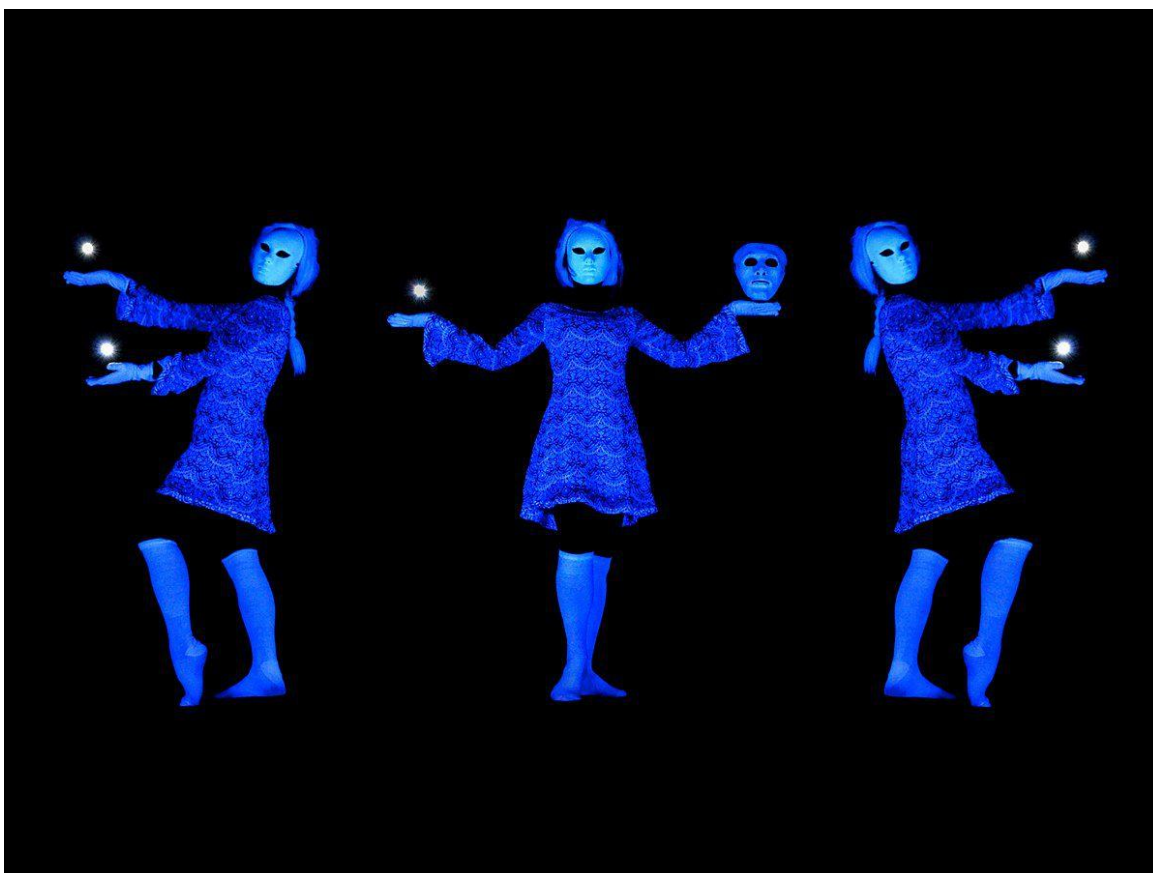
Za pokretanje ove lutke potrebna su dva ili tri lutkara. Glavni lutkar lijevom rukom kontrolira pokrete i drži glavu i trup kroz prorez na leđima lutke, a desnom rukom kontrolira desnu ruku lutke. Drugi lutkar pomiče lijevu ruku i šaku lutke, a treći njene noge.

Slika 6. Bunraku lutka (preuzeto 10.08.2020. sa <https://traditionalkyoto.com/culture/bunraku/>)

Crno kazalište – lutke za crno kazalište zovu se lutke trikovi. Lutka može biti sve pa čak i dio tijela animatora ili bilo kakav predmet te mogu biti izrađene od različitih materijala. Nekad mogu imati konstrukciju marionete, ali se ne animiraju uvijek koncima. Imaju jedan ili više štapova držača koje stoje okomito. Lutku mogu animirati čak i tri lutkara.

Možemo reći da crno kazalište upotrebljava sredstva svih lutkarskih tehnika. Osnovni preduvjet za crno kazalište je potpuno zamračena prostorija odnosno pozornica. Lutkari su skroz obučeni u crno, čak su im i glave prekrivene u crno, a lutke animiraju dugačkim štapovima.

Slika 7. Crno kazalište (preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.tripsavvy.com/black-light-theater-in-prague-1502055>)

3. SCENSKA LUTKA U ODGOJU I OBRAZOVANJU

Lutka predstavlja vrlo važan dio djetetovog života. Pomoću lutke dijete razvija najbolje strane svoje osobnosti. S lutkom na sceni dijete se može identificirati i razvijati humane dimenzije vlastite osobnosti.

„Scenska lutka u dječjem vrtiću svojom profinjenom i osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta. Scenska lutka u ruci predškolskog djeteta svojim prividnim, ali vrlo sugestivnim oživljavanjem nudi djetetu sudjelovanje u zamišljenom svijetu koji stvara sam u igri.“ (Glibo, 2000, str. 114)

U radu s djecom cilj je oživjeti lutku među njima i njih učiniti aktivnim sudionicima procesa nastanka lutke i predstave, a ne ih učiniti pasivnim promatračima predstave. Djecu treba poticati u razvijanju kreativnosti, te upoznavanju i svladavanju korištenja nekih materijala u izradi lutaka, a odgojitelj bi trebao služiti za poticanje i motiviranje u upoznavanju ove umjetnosti, te na ukazivanje mnoštva mogućnosti koje pruža lutka.

Lutka se javlja kao zamjena živih bića s kojima dijete u igri manipulira kako hoće i kako želi, te kako najčešće ne može u stvarnosti. Lutka je svedena na simbol, a ne na imitaciju živog lika. Nije važno kako lutka izgleda, nego što dijete osjeća prema njoj.

Lutku koja je namijenjena predškolskoj djeci bitno je da sadrži mogućnost jednostavnog pokreta te da nije preteška ni prevelika. Isto tako scenski prostor bi trebao odisati jednostavnošću i stilizacijom. Najčešće se koriste paravani koji se mogu podesiti ovisno o visini djece. Stupanj stilizacije scenske lutke s kojom se djeca igraju može ovisiti o dobi djece.

„Od prirodnih oblika za kreiranje scenskih lutaka preporučuju se tikve (koje osušene zadržavaju oblik i čvrstoću), razne osušene plodine, neko voće i povrće. Vrlo originalne lutke mogu se napraviti od metle, četke, kuhače, kutije, rukavice, marame i sl.“ (Pokrivka, 1991, str. 22)

Lutkarska igra objedinjuje različite umjetnosti kao što su:

- Gluma,
- Likovna umjetnost,
- Glazba,
- Literatura.

Također su u lutkarstvu integrirana sva važna polja za razvoj djeteta:

- Pokret,
- Koordinacija,
- Govor,
- Socijalizacija.

Dijete s lutkom stvara vezu, pomoću nje razvija sliku o sebi i govor. Također lutka utječe na socijalni razvoj pošto potiče empatiju i interakciju s drugom djecom. Lutke ostvaruju bolji kontakt s djecom od odgojitelja i roditelja pa djeca kroz lutku mogu reći, ako su zbog nečega ljuta ili tužna. (Glibo, 2000)

3.1. Lutkarski tekst i dramaturgija

Jedno od osnovnih izražajnih sredstava scenskih umjetnosti je riječ, ali u lutkarstvu ona ne može biti na prvom mjestu. Djeca otežano prate priču lutkarskog igrokaza, ako je on prepun teksta.

Tekst u lutkarstvu mora biti funkcionalan. Sami dijalozi bi morali sadržavati verbalnu akciju. Ako je tekst namijenjen djeci trebao bi biti didaktički nenametljiv, donositi nove svjetove, biti poetičan, ritmički raznolik itd. (Pokrivka, 1991)

„Dramaturgija lutkarske igre ima i neke svoje osobitosti. Ona se odlikuje dinamičnošću, preglednošću, jasnoćom, cjelovitošću, zanimljivošću itd. Preneseno, metaforično kazivanje na lutkarskoj sceni karakteristika je dramaturgije lutkarske igre za djecu. Logički red iznošenja događaja na sceni je najpogodniji. Ne preporučuje se opteretiti dječju pažnju mnogobrojnim simultanim zbivanjima na sceni. Efekti iznenađenja imaju veliku važnost općenito u dramaturgiji lutkarskih igara za djecu.“ (Pokrivka, 1991, str. 16)

3.2. Animacija i govor lutke

Najvažniji scenski element u lutkarstvu je pokret, stoga animirati lutku znači oživjeti je. Za bavljenje lutkarstvom potrebno je znati mogućnosti i granice lutkarske animacije. Za svaki tip scenske lutke te svaku pojedinu lutku određenog karaktera postoje osnovna pravila tj. pokretna abeceda. Svaka lutkarska igra ima svoj stil animacije.

„Lutka koja je stilizirana trebala bi imati stilizirane tj. simbolično naglašene pokrete. Lutkar mora osjetiti onaj karakterističan ritam pokreta za svaku lutku koju animira. Kad je kreacija scenske lutke završena, ona već u svom karakteru nosi sebi svojstven scenski pokret. Osim poznavanja lutkinih tehničko-izražajnih mogućnosti, lutkar mora prepoznati i njezin specifičan ritam pokreta koji je karakterizira kao scenski lik.“ (Pokrivka, 1991, str. 15)

Lutka je u tradicionalnom kazalištu trebala nalikovati živim ljudima pa je zato govorila običnim govorom. U suvremenom kazalištu lutka je simbol. Ona živi u svom svijetu i ima svoje osobine te joj je prema tome potrebno prilagoditi glas. Lutka i glas se spajaju i njihovom sintezom nastaje scenski lik.

Sergej Obrazcov je rekao: „Što je lutka više stilizirana, to se lutkar više trudi da postigne umjetničku deformaciju ljudskog glasa.“ Preveliko karikiranje u govoru može biti ne razumljivo i djelovati ne estetski pa se teži izbjegavanju karikiranja.

3.3. Scenografija i mizanscena

Kada je riječ o tradicionalnom kazalištu scenografija je realistična, sve na sceni moralo je davati iluziju stvarnosti. Za razliku od tradicionalnog kazališta u suvremenom kazalištu lutaka, osim što je lutka stilizirana, stilizirana je i scenografija. Realistična scenografija ne bi imala smisla uz stiliziranu lutku pa se scenografija svodi na simbolično naznačavanje ambijenta.

Dekor u kazalištu lutaka vrlo često upotpunjuje osobine lutke, može živjeti kao lutka i postat zajedno s njom dramski angažiran. Scenografija u lutkarskoj igri izaziva interes za scensko zbivanje, stvara raspoloženje za doživljavanje dramskog djela, ona je početni uzlet dječjoj fantaziji. Svojim likovnim potencijalima, kao i scenska lutka, djeluje na likovnu kulturu djece. (Pokrivka, 1991)

Zadatak mizanscene je da rasporedom i kretanjem lutaka na sceni istakne i što preciznije objasni smisao scenskog zbivanja.

Osnovna načela dobre lutkarske mizanscene su:

- Da bude lutkarski funkcionalna, jednostavna, stilizirana, jasna, bez suvišnog opisivanja kretnjama i gestama
- Da slijedi prirodan tok zbivanja na sceni
- Da se pri njezinom stvaranju uzmu u obzir zakoni kompozicije. (Pokrivka, 1991)

„Prostor lutke lišen je potrebe za opisnošću, on je sadržan u samoj ideji. Lutka, za razliku od živog glumca, ima gotovo neograničene mogućnosti. Oslobođena zakona sile teže, ona se i bez izgrađenog objekta dekoracije može kretati po svim koordinatama konkretnog, mikrokozmičkog prostora, koji joj disponiramo za čin igre. Taj oslobođeni prostor pušta potpuno zaigravanje i razigravanje po mreži svojih koordinata, horizontalno, vertikalno kao i po dijagonalnim pravcima mogućnost preslojavanja u dubinu, korištenjem transportnih objekata po planovima, bez korištenja pomoćnih kulisnih elemenata.“ (Berislav Deželić, Lutka i prostor, Prolog, Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine Zagreba. 1977, broj 23/24, str. 21)

3.4. Glazba u lutkarstvu

Glazba je važna komponenta u izgradnji scenskog lika i lutkarske igre u cjelini. Bliska je lutkarstvu, ugrađena je u lutkarsku igru, djeluje na psihi gledaoca, scenska lutka mora biti intenzivnija, da pokreti lutaka imaju veću sugestivnost.

U lutkarskoj igri koristi se glazbom na dva načina:

- Glazba koja se funkcionalno ugrađuje u dramsku radnju lutkarske igre (lutke pjevaju, plešu i pokreću se uz glazbu). Pjesme mogu pjevati lutkari ili je glazba snimljena na magnetofon (vokalna ili instrumentalna)
- Glazba ilustrativnog karaktera kao zvučna kulisa koja se javlja da naglasi radnju, raspoloženje, atmosferu. Takva glazba upotrebljava se kao elementi režije, kod svjetlosnih efekata, scenografije. (Pokrivka, 1991)

4. VRIJEDNOST DJEČJE IGRE SA SCENSKOM LUTKOM

Igra osigurava jedinstvo tjelesnog, intelektualnog, emocionalnog i društvenog razvoja. Kao specifična aktivnost najbolje odgovara prirodi djeteta i osnovnim zakonitostima njegova psihofizičkog razvoja. (Ivon, 2010)

Prema J. Lindon (2001) igru možemo definirati kao svaku aktivnost koju dijete bira samo, a posljedica je uživanje i zadovoljstvo.

Zajednička igra djece je znak socijalizacije. Igra s vršnjacima ubrzava razvoj djeteta. U grupi dijete stvara i usvaja granice vlastitih sposobnosti. Stječu se bogata iskustva, uči se prihvatljivom ponašanju te se usvaja osjećaj pripadnosti i povezanosti. Da bi se potakli interakcije djece potrebno je osigurati predmete i igračke koji stimuliraju aktivnost. (Bastašić, 1990)

Dječja igra mijenja se s dobi. Igra djece mlađe dobi je bez unaprijed naznačene ideje, dok starija djeca polaze od ideje, dogovaraju se u ulogama. Svi igrači prihvaćaju nepisana i obvezna pravila. Igra lutkama je vrlo pogodan medij u grupnom radu s djecom. Lutkarska igra omogućuje sintezu različitih izražajnih mogućnosti: crtež, muzika, govor itd. Ove su igre simbolične i razvijaju kognitivne aspekte ličnosti. (Bastašić, 1990)

U simboličnoj igri dijete svoje iskustvo, spoznajno prenosi na zamišljen plan. Prenošanjem svojeg iskustva na plan dijete ga može obnavljati, kombinirati, transformirati. Igra je stvaralačka aktivnost jer ju dijete koristi kao interpretaciju stvarnosti. Igra djetetu pomaže da prihvati svijet oko sebe te da se na njega privikne i da ovlada njime. (Pokrivka, 1991)

„Iluzorni plan, duplikat stvarnosti koji dijete igrajući se gradi, odnosi se na cjelokupni unutrašnji plan, to je početak oblikovanja unutrašnjeg svijeta djeteta. Zato je igra jedinstven čin u kojem su angažirani začeci raznovrsnih načina funkcioniranja ljudske svijesti (pamćenja, zamišljanja, sanjarenja, pretpostavljanja, saznavanja), kao i kompleksnih struktura koje objedinjuju ove funkcije i na temelju kojih se izgrađuju psihičke tehnike za formalizaciju ovih funkcija (mašta, mišljenje).“ (Aleksandra Marjanović, *Igra i stvaralaštvo*, Predškolsko dete, Časopis saveza pedagoških društava Jugoslavije, 1975, broj 1)

Dijete se može igrati neograničeno s lutkom, ono zadovoljava potrebu za slobodom i odmah je sretnije. S obzirom da je dijete u skupini, susreće se i s različitim vršnjacima koji

zadovoljavaju na različite načine potrebe. Javljaju se osjećaji ljutnje, bijesa i druge negativne emocije. Zadatak svakog odgojitelja je da pomogne djetetu razviti sliku o samome sebi. Da svako dijete postane svjesno sebe i svojih razvojnih kompetencija.

Igra s lutkom je govorna igra zbog toga što se dijete služi jezičnim simbolima za izražavanje misli i osjećaja. Dijete mlađe predškolske dobi lutku koristi kao vanjski oslonac u igri. Ono vrlo živo manipulira lutkom, dominantna je motorička komponenta. Dijete je zadovoljno što uopće ima lutku u ruci te što ju može fizički istražiti. Dijete se izražava s kratkim rečenicama koje su često gramatički nepravilne, pošto dijete nema dovoljno riječi kojima bi se izražavalo. Govor je u igri nejasan, s čestim zastajkivanjima i ponavljanjima. Stoga se dijete izražava pokretima, mimikom i čitavim tijelom. (Glibo, 2000)

Dijete starije predškolske dobi smanjuje motoričku aktivnost u igri s lutkom. Počinje izražavati duže monološke i dijaloške govore koji su logički povezani. Imenuje složenije radnje koje lutka izvodi. Igre s lutkom odišu emocijama koje mogu biti i direktan izvor motivacije za igru. Oponašaju situacije kojima još ne mogu neposredno sudjelovati. (Glibo, 2000)

Lutka je vrlo pogodna da dijete na nju prenese svoju emotivnu uznemirenost da s njom raspravlja o svojim problemima i da ih analizira. Kao što je već navedeno igra sa lutkom socijalizira dijete te utječe na razvoj pozitivnih crta ličnosti. Dijete kroz igru razvija smisao za uzajamnost, solidarnost, pravednost i suradnju. Igra s lutkama pozitivno utječe na predškolsku djecu koja imaju poremećen ritam govora, jer se trude govoriti što čišće i jasnije zbog druge djece koja prate igru. Djeca koja su slabije govorno aktivna kroz ove igre dobivaju snažne govorne impulse. (Pokrivka, 1991)

„Igra djece sa scenskim lutkama u dječjem vrtiću snažno angažiraju dijete kako intelektualno tako i emotivno, da pridonose razvoju stvaralačkih sposobnosti, osobito razvoju govornog stvaralaštva. U ovim igrama otkriva se ličnost djeteta, dijete spontano i neposredno preko lutke izražava svoj intimni doživljaj svijeta.“ (Pokrivka, 1991, str. 32)

„Ni najsavršenije izrađena lutka ne može poslužiti u odgojno-obrazovnom procesu ukoliko ne oživi kroz igrokaz (čak i kroz vrlo kratku improvizaciju). Lutka ne smije biti beživotni izložak. Ona gubi svrhu ako se dijete ne može njome igrati. Lutka živi samo u rukama animatora (učitelja, djeteta). Kad je stavimo na policu, ona je običan ukras. Kao ukras u

učionici lutka neće pružiti ništa budućim generacijama. Ona će samo polako „umirati“.
(Majaron, 2004, str. 33)

4.1. Emocionalna povezanost djece sa scenskom lutkom

Emocije mogu biti neposredan izvor motivacije za igre. Dijete uz pomoć lutke izdvaja oblike stvarnosti koji imaju za njega emotivno značenje, može se s oduševljenjem identificirati s lutkama vatrogasca, policajca, majke, oca i slično. Također dijete će oponašati situacije iz obitelji i svoje sredine u kojima još ne mogu sudjelovati. (Glibo, 2000)

Pomoću lutaka dijete može steći potrebno iskustvo za suočavanje sa svakodnevnim problemima zato što lutka može predstavljati nasilnike, zastrašujuće situacije ili svakodnevni stres.

„Zahvaljujući iluzornom planu u igri sa scenskom lutkom, dijete može preuzeti neku emociju, a da ona nema onaj intenzitet koji ima u stvarnosti, dakle, da se distancira od nje, da je kontrolira. Lutka kao podvostručenje živih bića vrlo je pogodna da dijete na nju prenese svoju emotivnu uznemirenost, da s lutkom raspravlja o svojim problemima, da ih nesvjesno analizira.“ (Glibo, 2000, str. 116)

4.2. Lutka u poticanju dječje samostalnosti

Važno je imati osjećaja za djetetove potrebe i interese. Posvetiti posebnu pozornost razvoju djetetove autonomije i sposobnosti da samo odlučuje u granicama svojih sposobnosti i kompetencija. Stvarati uvjete gdje dijete može surađivati s drugom djecom.

Prema Babić, Irović, Kuzma (1998, str. 284) razvoj djetetove autonomije pretpostavlja:

- Poštovanje djetetovih aktivnosti, inicijativa i ideja,
- Kreiranje uvjeta za suradnju s drugom djecom,
- Stvaranje mogućnosti za izbor,
- Gradnju i jačanje djetetove pozitivne slike o sebi,
- Oblikovanje poticajne i razvojne sredine.

Iz navedenog možemo zaključiti da poštovanje, razumijevanje i tolerancija dovode do razvoja autonomije, odnosno samopouzdanja i samopoštovanja. Dijete će poštovati tuđe osjećaje i misli ako vidi da se njegovi osjećaji i misli poštuju.

Markočić (2001) navodi da se odrasli ne bi smjeli koristiti prijetnjama, kritiziranjem, omalovažavanjem i dvosmislenim porukama u komunikaciji sa djecom.

Samostalnost je nešto što se treba poticati kako bi se razvijala. Djecu u vrtiću od najranije dobi treba poticati na samostalno odijevanje i hranjenje, odabir igračaka, rješavanje problema i zadataka. Kao što je već spomenuto odgojitelj u ovim situacijama može koristiti lutku. Djeca prihvaćaju mišljenja lutke s većim oduševljenjem. Lutka je autoritet koje je dijete samo odabralo. Tako lutka može biti posrednik između djeteta i njegove sredine. (Ivon, 2010)

Poticanje djetetove samostalnosti se može vidjeti u mješovitim skupinama u vrtiću jer su mlađa djeca grupirana sa starijom djecom, te su tokom svog boravka u izravnoj su interakciji. Starija djeca pomažu mlađoj, usvajati nove pojmove, pomoći odabrati igračke i slično.

4.3. Lutka u poticanju dječje pozitivne slike o sebi

Zadatak odgojitelja u vrtićima je da pomognu djetetu razviti pozitivnu sliku o samom sebi. Slika o samom sebi se sastoji od nekoliko dijelova, a oni su:

- Tjelesno ja,
- Intelektualno ja,
- Emocionalno ja,
- Društveno ja,
- Komunikacijsko ja (Ivon, 2010).

Razvijanjem slike o sebi dijete razvija i svoju spoznajnu sposobnost, te su spremniji na kooperativnije ponašanje. Kao pomagalo u ostvarivanju ovoga cilja se može koristiti lutka. Pomoću lutke dijete ima mogućnost naučiti vidjeti sebe kao jedinstveno biće, steći samopouzdanje i važnost. Pomoću lutke dijete ima mogućnost upoznati svoje tijelo (građu, veličinu, funkciju), kao i razlike među djecom. (Ivon, 2010)

Kreativno lutkarstvo je u pravilu grupna aktivnost. Ono zahtjeva od djece da slušaju jedna druge, da poštuju ideje, prijedloge i želje drugih i da čekaju svoj red. Pošto je riječ o grupnoj aktivnosti suradnja je nužna za njeno odvijanje pa djeca uče i razvijaju vještine potrebne za grupni rad. Uz pomoć lutke se lakše uključuju u grupu ili se obraćaju prijateljima te tako pobuđuju zanimanje ostatka grupe. (Ivon, 2010)

U lutkarskim predstavama glavni način komuniciranja sa publikom je preko lutke, taj način izvođenja može pomoći sramežljivom djetetu pri komunikaciji zato što je lutka istaknuta, a ne dijete.

5. ULOGA ODGOJITELJA

Uloga odgojitelja se promijenila pa odgojitelj više ne vodi i provodi dječje aktivnosti. Sve je manje zastupljena tradicionalna uloga odgojitelja kao osobe koja neposredno podučava i prenosi određeni sadržaj djeci. Odgojitelj bi sada trebao stvarati poticajnu okolinu i aktivnosti koje bi poticale djetetovu autonomiju i inicijativu. Znači odgojitelj organizira okolinu, predlaže aktivnosti, odabire materijal i sredstva koja će poticati djecu na razmišljanje, rješavanje problema i stjecanje novih znanja. (Ivon, 2010)

Novu ulogu odgojitelja možemo okarakterizirati sljedeće načine (Hendrick, 1990):

- U procesu učenja odgojitelj bi trebao biti partner djeci,
- Odgojitelj treba poticati djecu na rješavanje problema i na razmišljanje,
- Treba poticati djecu da konflikte rješavaju razgovorom,
- Odgojitelj treba osigurati da se djeca osjećaju kao da pripadaju.

Za sve navedeno odgojitelj se može koristiti lutkom. Kao što je već navedeno uz pomoć lutke odgojitelj može lakše komunicirati s djecom. Lutka će odgojitelju olakšati uvid u dječji problem. Pomoći će pri stvaranju atmosfere koja će poticati međusobno razumijevanje i u kojoj će djeca biti spontana i surađivati. Preko lutke odgojitelj se može više približiti djeci te steći njihovo povjerenje. (Ivon, 2010)

Ako dođe do sukoba među djecom odgojitelj može intervenirati uz pomoć lutke. Može pomoći djeci da samostalno riješe konflikt, predložiti neku drugu aktivnost ili igračku. Pomoću lutke odgojitelj može lakše odvoditi djecu od ponašanja koje negativno utječu na odnose u skupini. (Ivon, 2010)

Uz pomoć lutke odgojitelj lakše uspostavlja verbalnu i neverbalnu komunikaciju sa djecom te potiče razvoj empatije kod djece. Lutka pomaže odgojitelju da se odvoji od svog mišljenja o djetetu i da zauzme njegovo stajalište. Tako će bolje razumjeti dijete i otkriti njegove sklonosti i posebne talente. (Majaron, 2004)

„Važno je da odgojitelj zna potražiti asocijacije i metafore s oblikom, bojom, materijalom lutke – kao i s vizualnošću i pokretom i zvukom, neizostavnim pretpostavkama imaginativnog lutkarstva. Na taj će način odgojitelj pomoći djeci da prepoznaju vlastite sposobnosti,

izražavaju ideje i zamisli, kontroliraju svoje emocije, izgrađuju samopoštovanje i sposobnosti za zajednički rad.“ (Majaron, 2004, str. 84)

6. OSVRT NA PREDSTAVU: „Vuk i sedam kozlića“

Od gledala sam lutkarsku predstavu za djecu „Vuk i sedam kozlića“ lutkarske scene „Ivane Brlić-Mažuranić“ iz Zagreba koja je održana u Slavonskom Brodu 7. ožujka 2020 godine u 18:00 sati. Ovu priču tj. bajku napisali su autori Braća Grimm. Glumci u predstavi bili su Vanja Gvozdić/Stipe Gugić, Ksenija Gregurić. Režiser i dramaturginja je Ivana Peroš. Luči Vidanović je zaslužna za izradu lutaka, za kostimografiju Daliborka Puž, a skladatelj je Mate Matišić. Predstava je bila namijenjena za dob od 3 godine i trajala je oko 40 minuta.

Slika 8. Majka Koza se oprašta sa Kozličima (Preuzeto 10.08.2020. sa

<https://www.facebook.com/kkdibmhr/photos/pcb.3040792535959096/3041329029238780/?type=3&theater>)

Radnja predstave počinje kada majka Koza mora otići na posao, a Kozlići ostaju sami kod kuće, te se samostalno moraju obraniti od manipulativnog i strašnog Vuka. Majka je rekla Kozličima: „Čuvajte se Vuka, dođe li, sve će vas pojesti. Taj se zlikovac često pretvara, no lako ćete ga prepoznati po njegovu glasu i crnim šapama“. Kozlići su odgovorili majci: „Bit ćemo na oprezu, možeš ići bez brige na posao“. Znajući da ne smiju i ne bi trebali otvarati vrata nepoznatim osobama, njihova nepažljivost dovela ih je do problema. Vuk ih je pronašao putem neoprezne prepiske na društvenim mrežama „Instagramu“, „Facebooku“... Ubrzo im

je pokucao na vrata pretvarajući se da im je majka i povikao da otvore vrata i da je svakome nešto donio.

Slika 9. Dolazak Vuka (Preuzeto 10.08.2020. sa

<https://www.facebook.com/kkdi bmhr/photos/pcb.3040792535959096/3041330902571926/?type=3&theater>)

Kozliču su prepoznali Vuka po glasu i odvrtili da mu neće otvoriti vrata pošto on nije njihova majka, njen glas je mio, a njegov nije. Vuk je odmah otišao kupiti komad krede koji je proguta kako bi mu glas od toga bio ljepši. Zatim se uputio opet prema Kozličima i pokucao na vrata i opet ih zatražio da otvore vrata i da je svakome donio nešto. No Vuk je zaboravio i stavio na prozor svoju crnu šapu. Kozličići su to opazili i Vuku viknuli kako neće otvoriti pošto njihova majke nema crne noge. No Vuk je bio domišljat i otišao kod pekara rekao da se udario u nogu i da mu je namaže sa brašnom. Potom se po treći puta vratio i pokucao na vrata Kozličima pretvarajući se da im je majka i rekao da im je donio nešto. Kozličići su zatražili da im pokaže šapu ne sumnjajući da ju je Vuk posuo brašnom. Nakon što im je Vuk pokazao bijelu šapu oni su mu otvorili vrata. Vidjevši da to ipak nije bila njihova majka nego Vuk pokušali su se sakriti. No Vuk ih je uspio sve pronaći i pojesti osim najmlađeg i najmanjeg kozličića koji se bio sakrio u ormarić. Nakon što se Vuk najeo otišao je malo odspavati na livadu. Ubrzo zatim se majka Koza vratila sa posla. Bila je zaprepaštena kad je vidjela ulazna

vrata otvorena, cijelu kuću razbacanu i nigdje Kozlića. Uspjela je pronaći najmlađeg kozlića koji joj je ispričao sve što se desilo.

Slika 10. Najmlađi Kozlić govori majci što se dogodilo (Preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.facebook.com/kkdibmhr/photos/pcb.3040792535959096/3040787459292937/?type=3&theater>)

Zatim su izašli van i spazili Vuka kako čvrsto spava na livadi. Rasporili su ga i spasili ostale Kozliće, te Vuku stomak napunili kamenjem i zašili ga. Nakon što se Vuk probudio bio je jako žedan te je otišao do bunara napiti se vode, no kamenje ga je prebacilo unutra te se ugušio.

Slika 11. Majka Koza pronalazi zaspalog Vuka (Preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.facebook.com/kkdibmhr/photos/pcb.3040792535959096/3041328335905516/?type=3&theater>)

Ova poznata priča aktualna je tema djece na Internetu, te poučava kako je oprez na društvenim mrežama danas jako bitan. S druge strane priča kao i prije ukazuje na to da su ponekad i ona najmanja djeca mudra i snalažljiva (najmanji Kozlić uspjeva nadmudriti Vuka, te se uspjeva spasiti). Mudri kozlić se dobro skrio te time pokazao kako veličina i snaga nisu uvijek bitne i važne u životu.

7. LUTKARSKI IGROKAZ: „SIRENA, JEŽIĆ I LASTAVICA“

LIKОВИ:

PRIPOVJEDAČ

SIRENA SENA

JEŽIĆ JAN

LASTAVICA LANA

Ribica je izgubila ljuskicu, ježić iglicu, a lastavica pero...

PRIPOVJEDAČ: Sunce je na zalasku...

Tu se zbio susret ovih veselih bića i tako je nastala ova priča...

Na kamen iz mora iskoči sirena Sena, iz šume dođe jež Jan, lastavica Lana sleti iz svog gnijezda. Već uigran tim započeo je igru u predvečerje. Stalno su se igrali zajedno. Cijeli krajolik, odjekivao je od njihove igre. No danas je susret započeo tužno...

SIRENA SENA (*sjedi na kamenu uz obalu i plače*):

Nema moje najsajnije ljuskice,
neće me sirene sestrice.
Bez nje ne mogu plivati,
nitko mi se neće diviti.

JEŽIĆ JAN (*zadihano*):

Ne tuguj Senice,
nema ni moje bodljice,
bježao sam od lisice...

LASTAVICA LANA (*dolijeće*):

Pero mi je ispalo iz desnog krila,
ljutom orlu nisam bila mila,
a ne znam što sam mu skrivila...

SVI (*zabrinutim glasom*):

Ekipa, što ćemo sada,
već tamna noć pada?!

SIRENA SENA (*plačljivo*):

Ja ne mogu u dubine mora poć,
bez ljuskice nemam moć.

JEŽIĆ JAN (*utješno*):

Ne tuguj Seno,
Lana i ja pomoći ćemo...

LASTAVICA LANA (*susretljivo*):

Tako je Seno,
potražiti ćemo izgubljeno.
Kad nemam pera,
vjetar me dolje tjera.

JEŽIĆ JAN (*zamišljeno*):

Valjda je lisica ljuta,
otišla s onog puta,
da nađem bodljicu moju
i povratim snagu svoju.

LASTAVICA LANA (*odlučno*):

Zato krenimo u potragu što prije,
dok se tamna noć spustila nije...

PRIPOVJEDAČ:

I dok ekipa svoj dogovor sklada
i tamna noć pada.
Međ' krošnje Mjesec sjeda,
zabrinuto društvo gleda.
Te pusti mjesečinu,
koja im sada treba...

SIRENA SENA (*iznenađeno*):

Gle, kao da je dan pao!

JEŽIĆ JAN (*pogledom prema nebu*):

Pa Mjesec nam je put obasjao!

LASTAVICA LANA (*ushićeno*):

Evo pera s krila mog
i leta sigurnog!

SIRENA SENA (*nestrpljivo*):

Toliko školjki,
sa puno boja,
pa gdje li je ljuskica moja?!

LASTAVICA LANA (*prema stijeni slijeće i u kljunić nešto meće*):

Sireno Seno,
Brizi je tvojoj došao kraj,
Evo ti tvoje ljuskice sjaj (*Kljunićem stavlja ljuskicu sireni*)

SIRENA SENA (*ushićeno*):

O, velika ti hvala,
prijateljice moja mala!
Dragi moji, sada ću moći,
u morsko plavetnilo poći.

JEŽIĆ JAN (*potišteno*):

Drago mi je što ste našli,
izgubljene dijelove svoje,
ali još nema bodljice moje...
I Mjesec će sjajni zaći,
ja bodljicu neću naći...

PRIPOVJEDAČ:

U tom trenu,
Mjesec skrenu,
Pa se spusti s grana niže
I pojača svjetlost bliže...
Kad eto ti tko tu stiže,
Zločest lisac brke liže...

JEŽIĆ JAN (*uplašeno šapuće*):

Tiho društvo, lisac tu je,
samo da nas on ne čuje.

SIRENA SENA (*uplašeno iza stijene*):

Taj za igru baš ne mari.

LASTAVICA LANA (*uplašeno iza stijene*):

Otimač je tuđih stvari.

PRIPOVJEDAČ:

Preplašeno društvo smišlja sada,
kako da lisca svlada.
Od straha se ni ne nada,
Da već liscu nema traga
Jer i lisac mir svoj sanja,
Otkada ga Žučo ganja.
U tom trenu, Jan se prenu
I ugleda neku sjenu,
Svoju bodlju zašiljenu...

JEŽIĆ JAN (*veselo vikne*):

Govori vam ježić Jan,
dobro je prošao ovaj dan!

LASTAVICA LANA (*zadirkujući*):

Čuvaj se ježiću kljunića mog,
mogao bi opet ostati bez bodeža svog.

(međusobno su se zadirkiivali)

JEŽIĆ JAN:

Jan sam jež.
Ti od mojih bodlja bjež.

SIRENA SENA:

Ježiću Jane bodlje ti brojim,
kada uz tvoju njuškicu stojim.

JEŽIĆ JAN:

Sireno Seno, tako ti zlaćanih ljuskica tvojih
i svih oštrih bodljica mojih...

LASTAVICA LANA:

... i pera crnog sa repa mog,
sve to je zalog prijateljstva velikog

JEŽIĆ JAN:

Svi svojoj kući moramo poć.
Laku noć!

SIRENA SENA: Laku noć! *(uskoči u more)*

LASTAVICA LANA: Laku noć! *(vine se u gnijezdo.)*

JEŽIĆ JAN: *(ode u noć)*

PRIPOVJEDAČ:

Uto se Mjesec nasmiješivši popne naviše,
među svoje sestrice zvjezdice
gdje zadovoljan probdije ovu noć!
Svima laku noć! Laku noć!

KRAJ

ZAKLJUČAK

Scenska lutka se nalazi u središtu interesa lutkarske umjetnosti te predstavlja temeljno izražajno sredstvo lutkarstva. Lutka predstavlja vrlo važan dio djetetovog života. Također lutka je važno odgojno-obrazovno i terapijsko sredstvo, a može služiti i kao poticaj za kreativno izražavanje.

Pomoću lutke dijete razvija najbolje strane svoje osobnosti. U radu s djecom cilj je oživjeti lutku među njima i njih učiniti aktivnim sudionicima procesa nastanka lutke i predstave, a ne ih ostaviti pasivnim promatračima. Za lutku koja je namijenjena predškolskoj djeci važno je da sadrži mogućnost jednostavnog pokreta te da nije preteška ni prevelika.

Prema definiciji igra bi bila svaka aktivnost koju dijete samo izabire, a posljedice toga su uživanje i zadovoljstvo. Igra lutkom može biti jako pogodna u grupnom radu s djecom pošto ona omogućuje kombinaciju različitih izražajnih mogućnosti.

Također lutka je dobra kao terapijsko sredstvo. Dijete može na nju prenijeti svoju emotivnu uznemirenost, s njom raspravljati o svojim problemima te ih tako analizirati i steći iskustvo za suočavanje sa svakodnevnim problemima. Znači lutka može biti posrednik između djeteta i njegove sredine.

Uloga odgojitelja u vrtićima se mijenja. Sve je manje prisutna uloga neposrednog podučavanja, a sve se više bazira na stvaranju poticajne okoline i aktivnosti koje bi poticale djetetovu autonomiju i inicijativu te mu tako pomogli razviti pozitivnu sliku o sebi. Prema tome odgojitelj kroz okolinu, aktivnosti, materijal i sredstva potiče djecu na razmišljanje, rješavanje problema i stjecanje novih znanja.

Lutka odgojitelju pomaže u uvidu u dječji problem i stjecanju dječjeg povjerenja. Lutka je autoritet koje je dijete samo odabralo, zato dijete prihvaća mišljenje lutke s većim oduševljenjem. Zbog svega toga bi odgojitelji u vrtićima trebali razumjeti mogućnosti lutke, znati na koje ih načine koristiti i kako ih primjenjivati za pojedinu djecu.

LITERATURA

1. Babić, N., Irović, S., Kuzma, Z., Rosić, V. (ur.) (1998). *Autonomija i „monitoring“ u predškolskom odgoju*, Zbornik radova *Kvaliteta u odgoju i obrazovanju*. Rijeka: Pedagoški fakultet, Sveučilište u Rijeci, 279-287
2. Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga
3. Bogner-Šaban, A., Foretić, D., Kroflin, L., Seferović, A. (1997). *Hrvatsko lutkarstvo*. Zagreb: Hrvatski centar UNIMA
4. Deželić, B. (1977). *Lutka i prostor*, Prolog, Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine Zagreba, broj 23/24, str. 21
5. Glibo, R. (2000). *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik
6. Hendrick, J. (1990). *Total learning*. London: Merrill Publishing Comp.
7. Ivon, H. (2010). *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
8. Majaron, E., Kroflin, L. (2004). *Lutka... divnog li čuda!*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi
9. Marjanović, A. (1975). *Igra i stvaralaštvo*, Predškolsko dete, Časopis saveza pedagoških društava Jugoslavije, broj 1
10. Markočić, M. (2001). *Igrom do škole. Priručnik za voditelje igraonica koji rade s djecom socijalno-depriviranih sredina*. Zagreb: Udruženje Djeca prva
11. Pokrivka, V. (1991). *Dijete i scenska lutka*. Zagreb: Školska knjiga
12. Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: Leykam international

SLIKE

1. Slika 1. Lutka marioneta (preuzeto 10.08.2020. sa <https://patrologija.com/marioneta/>)
2. Slika 2. Ginjol lutke (preuzeto 10.08.2020. sa http://ruta-cres.hr/proizvodi-2/igracke/img_2388/)
3. Slika 3. Štapna lutka (preuzeto 10.08.2020. sa <http://www.orsomago.it/prodotti/gollnest-kiesel/marionetta-jolly-con-bastone/>)
4. Slika 4. Gigantska lutka (preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.thedailybeast.com/chinese-new-year-2012-year-of-the-dragon-celebrations-photos>)

5. Slika 5. Lutke sjene (preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.vecernji.hr/kultura/zkl-i-liberdance-dovode-dvije-predstave-kazalista-sjena-107837>)
6. Slika 6. Bunraku lutka (preuzeto 10.08.2020. sa <https://traditionalkyoto.com/culture/bunraku/>)
7. Slika 7. Crno kazalište (preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.tripsavvy.com/black-light-theater-in-prague-1502055>)
8. Slika 8. Majka Koza se oprašta sa Kozličima (Preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.facebook.com/kkdibmhr/photos/pcb.3040792535959096/3041329029238780/?type=3&theater>)
9. Slika 9. Dolazak Vuka (Preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.facebook.com/kkdibmhr/photos/pcb.3040792535959096/3041330902571926/?type=3&theater>)
10. Slika 10. Najmlađi Kozlič govori majci što se dogodilo (Preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.facebook.com/kkdibmhr/photos/pcb.3040792535959096/3040787459292937/?type=3&theater>)
11. Slika 11. Majka Koza pronalazi zaspalog Vuka (Preuzeto 10.08.2020. sa <https://www.facebook.com/kkdibmhr/photos/pcb.3040792535959096/3041328335905516/?type=3&theater>)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, dolje potpisana Martina Martinčević, kandidatkinja za magistricu Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, ovime izjavljujem da je ovaj rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu. Izjavljujem da niti jedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da bilo koji dio rada krši nečija autorska prava. Izjavljujem, također, da niti jedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Osijeku, rujan 2020 godine